Tud táncolni?

Erre a kérdésre sokan úgy válaszolnak, megpróbálhatjuk. És valami történik ekkor. Az illető vagy leül két taktus után, vagy ropja kifulladásig. Valahogy ellépked a parketton, vagy a kerthelyiség betonpadlóján. De miért hozakodom elő ezzel a kérdéssel? Mert ilyenkor, a nyári hónapokban megszaporodnak az apróhirdetések. „Megtanítom gyorsan táncolni... Diákoknak, házaspároknak kedvezmény... Csak hét táncot tudjon..." És a tizenévesektől kezdve, egészen a nyugdíjas korúakig, jelentkeznek a különórákra — több százan beneveznek egy-egy nyári kurzusra.

Mert mikor táncoljunk, ha nem ilyenkor, a meleg nyári estéken? Csillagosak az éjszakák, sok helyen szól a zene, s mindenki fel akar frissülni, üdülni. Ez együtt jár a csontok mozgatásával, dalra, ütemre való táncolással. Föltéve akkor, ha tudunk táncolni, mert nem sokan tudunk úgy, ahogy a nagykönyvben elő van írva — ízléses mozgással lépkedni a parketton.

*

Magyarország 250 tánctanára szép lassan új szakmát tanul ki, mert foglalkozásából nem tud megélni. A hetvenes évek elejére a tánciskolák zömét be kellett zárni a nagy érdektelenség miatt. Még Farkas Jenő nagyhírű budapesti tanodája is a felszámolás sorsára jutott, pedig a hatvanas években onnan indultak hazai diadalútjukra az akkor divatos táncok, mint a madison, a rock-and-roll és a twist. Abban az időben Szegeden is gombamódra szaporodtak a tánciskolák, táncklubok, hiszen a Zászló utcában, az Ifjúsági Házban, a Móra és a MÁV művelődési házban, és még nagyon sok helyen lehetett tanulni a legmodernebb táncokat. Ma csak a Mórában működik egy táncklub, dr. Viszt Józsefné vezetésével, és különórákat lehet venni Kertész Évánál, Szabó Lászlónénál.

*

Hallgatom tanár ismerősöm magyarázatát. Pesszimista alkat, komor színekkel festi a helyzetet. „Igénytelenek a mai gyerekek, még arra is lusták, hogy táncolni megtanuljanak. Pedig a tánc is a kultúrához tartozik, az ember műveltségét is lehet ezzel mérni."

Valóban, a mai tinédzserek tényleg lötyögnek. Ha száz fiatal közül szabályosan néhány taktust öt tud járni, akkor az már szép arány. De nem a sötét pincék miatt nem tanulják meg azt a néhány lépést, amit kellene. Ahhoz már pszichológusnak és szociológusnak kellene lenni egyszemélyben, hogy a valódi okok kiderüljenek. De azért jó egynéhányan tanulnak is.

Közgazdász ismerősöm a harmadik iksz után jött rá, hogy milyen örömet adhat a tánc. Ezért a rumbától kezdve, a chammel bamig megtanulta az egész repertoárt.

A nyugdíjas korú Z. húszéves szerelme kedvéért járta ki a tánciskolát.

Amikor a csinos unokatestvér a tengerentúlról megérkezett, mindjárt kijelentette, nagyon szeret táncolni, ét két hónapig marad. Az ötvenéves nagybácsi pedig nem akart unalmas, rossz partner lenni, ezért hát ő is vett néhány órát.

N., a 42 éves, elvált műszerész fiatal feleség után akar nézni. Most ő is táncolni tanul.

Azt mondják, ha valaki kimarad egy táncból, az már az öregség jele. Sokan nem akarnak megöregedni. És a fiatalok? Valahogy elbodogulnak, nincs gátlásuk azért, mert nem ismerik az alaplépéseket. Majd megtanulják, ha korosabbak lesznek — szükségből... De végül is, hogy kinek-kinek mennyire van szüksége a tánctudásra, azt úgyis maga tudja eldönteni.

HALÁSZ MIKLÓS

TAVASZY NOÉMI: A PLATÁNFA ÁLMA

A szó egyetlen értelmében

Van még kérdés? — dobta fel a mondatot az elnök, s nekem is elöntötte az agyam a méreg egy pillanatra, pedig nem azért hívtak oda, nem azért ültem az értekezleten, hogy kérdezzek, vagy hozzászóljak. De a résztvevők kérdéseit, véleményét, a vitát vártam, mert fontosnak tartottam mások, sokak elgondolásait is.

Gondolom, eszünkbe se jut elfogadni, ha „ugye nem kérsz kávét?" kérdéssel kínálnak?

Talán felesleges bizonygatnom, hogy nem repes a szívem az örömtől, mikor naptáramba az ikszedik értekezlet, megbeszélés, ülés, tanácskozás időpontját vésem. Nem is a téma miatt, hanem mert egy-egy testületben teljes biztonsággal meg tudnám mondani, kik szólnak hozzá, ki kinek a véleményéhez csatlakozik, talán ha a sorrendet tévesztem el. Esetleg. De nagy meglepetés sehogy sem érhet. Meg kell mondanom, kiszolgáltatott már nem vagyok: nincs az a bürokrata bükkfanyelv, amit már lefordítani ne tudnék, lehet, csak roszszabb napokon keverem, de egy bizonyos: mindig felingerel. Kiváltképp mert fiatalok is így „értekeznek", felnőttségük egyik kritériuma: nehogy érthetően mondják, amit gondolnak, azt nem is vennék komolyan, s lehetőleg ne nevezzék meg a végállomást, ahova szavaik kanyarodnak, mert az nekik is kényelmetlen lehet. Aki ambíciózus, kínjában megtanulja a mesterséges, „fensőbbséges" nyelvet.

Az értekezlet, megbeszélés stb. nagyon fontos munkairányító eszköz — ha nem takarózunk a semmitmondás pókhálójával, ha belátjuk, az a dolgunk: tudassunk, elmondjunk, és ne ködösítsünk fontos dolgokat.

Hosszú volt a nekifutás? — azt akarom elmondani, amit önök is tudnak: nem minden értekezlet felesleges, nem mindegyikről menekülnek az emberek. Nem nehéz megmondani, hogy a mérce is megvan, amellyel megállapítható: itt mondanak valamit, itt dolgoznak. Még az se biztos, hogy a még oly kitűnő beszámoló (noha ez fontos!) adja meg az alaphangot.

Értelmiségi ankéton voltam a közelmúltban. Háromtól negyed ötig az előadóé volt a szó, s este fél nyolckor úgy keltek fel a résztvevők, hogy a folyosón vitatkoztak tovább. A félórás hozzászólások alatt se nyikorogtak a székek.

Kitűnő téesz „operatív megbeszélésen" róttam jegyzetfüzetembe a sorokat. Senki sem ért rá — mégis háromórás vita volt.

Nem ellentétpár két oldalaként írtam a két példát, ellenkezőleg: mindkét értekezlet résztvevői azzal tisztelték meg egymást, hogy beszéltek, nem pedig nyelvi rejtelmekkel takarták semmitmondásukat.

Különbség köztük műveltségben van, de talán úgy fogalmaznék: nem szakmai műveltségben, s a különbözőség társadalmi rétegződésben gyökerező. Szavaik? Az előadáshoz szokott emberek hosszú évek figyelmes erőfeszítésével sajátítják el a szólni tudást, eszközük a nyelv: a megértetés, ismeretátadás eszköze. Felelősségüket ez nem kisebbíti, sőt!

Szóláshoz nem szokott emberek vagy hallgatnak, vagy kiszakad belőlük a mondanivaló. Nem gördülnek sima golyóként a szavak, talán csak a jegyzőkönyvben egyezik majd alany és állítmány, került helyére a pont. De a nem túl jól öltözött, lötyögős ruhájú mondatok, gondolatok, levetkőztetve, s felöltöztetve is azok! Egyenes szókimondást hordozók — érthetőbbek, mint a szoba sarkát kémlelők folyékony, mindig a helyes igét megtaláló (vagy éppen azt elrejtő) sima szavai. Lehet, nem pontosan, nem a legmegfelelőbben válogatták össze a szavakat, alighanem nem is a szavak keresgélésével bíbelődtek, mégsem vetkőzött ki egyetlen mondatuk sem önmagából. Nem szaladt ki egyetlen „talán nem is ez a helyes kifejezés", vagy: „jobb szót most nem találok", pláne: „a szó mindkét értelmében".

Minden szót a szó egyetlen értelmében lehetett érteni.

Nem tudom, elég-e példaként két értekezlet résztvevőinek vitáját felidézni, hogy megkockáztassuk azt a véleményt: a szándékon *is* múlik, megértetjük-e magunkat, vagy eltakarjuk gondolatainkat. Is — mert a szócsavarás nem egészen rajtunk múlik. Egyéniségünkön is, természetesen — nem mindegyik professzor érti meg a juhászt, az asztalost, vagy a főnővért, pedig az ő szókészletük sem szegényes! De nem mindegyik professzor süket ízes beszédükre, más környezetben köröző életükre, s a megértés akarása közelebb visz a megértéshez. És: nem minden művelt ember tud úgy beszélni, hogy mindenki, bárki megértse.

Tudunk egy nyelven beszélni, mégha a nyelvszociológia kutatásai szerint más-más társadalmi helyzet különböző nyelvhasználatot szül is. Nem egyszerűen az tehát a tény, hogy más-más mélységig és magasságig („szinten" — ugye?) sajátítjuk el anyanyelvünket, hanem még az is: más-más csoportok más világban élnek, s ha az egyiknek (vagy legtöbbjüknek?) hottentotta a jogásznyelv, vagy az orvosi nyelv, attól még megérthetnénk nem szakmai beszélgetésben őket. Ez ma is társadalmi tény még — a bajt csak akkor tetőzzük, ha mesterségesen fokozzuk az elkülönülést. Ha erősödni hagyjuk a „másnyelvűséget" — kispolgári gőgöket nem kapálva, s az átlagműveltség alsó rétegében élőket nem pallérozva. De ha továbbszaladunk ezen az úton, a végén még megdicsőül a bürokrata nyelv, amikor amúgyis erős a törekvés megértésére és elsajátítására, mégha egyre többen érzik is: borzasztó lenne, ha közös nyelvünkké ez válna, ebben lennénk egyenlőek. A veszély nem lebecsülendő: sokan érzik nem odavaló beszédnek, hovatovább tartalmatlannak az egyenes, nem körmönfont szót! S rákényszerül az is a bürokrata nyelvre, aki tudva tudja: nem is érdemes ott szólni, ahol a társasjáték résztvevői selyemsimán adnak hangot véleményüknek. Adnak hangot — önmaguknak. Véleményük esetleg nincs is. De ha van, talán éppen azt akarják felszólalásukkal takargatni.

Van még kérdés? — ez elhangozhat mindenütt. De ha hozzánk intézik az egyenes szót, ha nem égi halandzsa a megbeszélés anyanyelve — magunkénak érezzük a vitát, a beszélgetést. Nem lehet egykönnyen változtatni beidegződéssé vált nyelvrontásunkon — de az első és nagy lépés az lenne: ne tartsuk tudatlan, komolytalan embernek, aki nem tudja, nem akarja halomba hordani a nyelvi kliséket!

Nem műveletlen az, aki úgy beszél, hogy meg is értik.

SZŐKE MÁRIA

Juhász Gyula mint gűgyű

Gondolom, csak az idősebbek tudják, mit jelent a címbeli furcsa tájszó. *Bálint Sándor* Szegedi Szótára szerint már *Nátly József* följegyezte 1825-ben, s meg is adta mind a két jelentését: „jelent 1-ször házasságbéli közbenjárót. Többnyire asszonyból szokott lenni. 2-szor három-négybe tört és öszvekötött nádnyalábot, mellyet egyszerre kementzébe dugnak. Egy jó kéve nádból 8 gűgyű telik".

Annyi már biztos, hogy Juhász Gyula kapcsán csak az első jelentésben beszélhetünk. Kivétel viszont akképpen, hogy ezúttal férfi volt a gűgyű. De lássuk az érdekelt feleket, akiket a költő boronált össze. Egyikük, *Magyar László* (1900—1971) már nincs közöttünk, de *Magyar Lászlóné Várhelyi Ilona* még a Juhász Gyula szűkebb baráti körének erősen megfogyatkozott csapatát képviseli friss memóriával és életerővel.

Ő ismerte régebbről a költőt. Szegeden született, édesapja, Várhelyi János majd negyven éven át volt a városi vízmű gépésze.

Fiatalon, 18 éves korában, 1917 telén férjhez ment *Sípos Ivánhoz*, a Szeged és Vidéke munkatársához. Házasságukból két gyermek született: 1918-ban Sípos László, aki 1944-ben az ellenállási mozgalomban halt hősi halált, 1920-ban Sípos György, ma a József Attila Tudományegyetem alkalmazott kémiai tanszékének docense.

Sípos Iván (1897—1938) nemcsak újságíró volt, hanem költő is. *Új oltár zsámolyánál* című verseskönyvét Juhász Gyula *Bírálat helyett* címmel rokonszenvező verssel köszöntötte 1916-ban, a Nyugatban pedig *Tóth Árpád* írt róla melegen értékelő kritikát. Jelentős szerepe volt a két forradalom alatt a szegedi közéletben, ezért az ellenforradalom győzelme után bujdosnia kellett a románok megszállta országrészben.

Felesége fiaival 1923-ban hazatért Szegedre. Sípos Iván egy év múltán jött vissza Magyarországra, s bár voltak még irodalmi sikerei (a Nyugat novellapályázatán, 1926-ban, amely *Németh László* fölfedezését hozta, ő is díjat nyert *A császár szakálla* című novellájával, melyet a folyóirat közölt is), meghasonlott önmagával, s önpusztító élet után a maga kereste halálba menekült.

Sípos Ivánné maga nevelte itthon két kis gyermekét. S ekkor, 1922-ben került Szegedre, a Szeged című laphoz, amely betiltása után, 1925-ben ismét régi nevén, Délmagyarországként támadt föl, Magyar László. Megtetszett neki a fiatalasszony, s az 1924-ben törvényesen is elvált Várhelyi Ilonát feleségül kérte. Juhász Gyulát, akivel egy szerkesztőségben dolgozott, megkérte, segítsen az ifjú asszony beleegyezését elnyerni.

A költő a maga módján teljesítette a gűgyű szerepét, Akkor, 1924 karácsonyán jelent meg *Testamentom* című verseskötete, s ennek egy része nehéz famentes papíron, díszkiadásban. Egy ilyen példány címlapjára írta 1925. január 5-én ezt a verses ajánlást:

ICÁNAK

Az élet gyász, a boldogság
[csak álom,
Minden múlandó e kerek
[világon,
De egy mosoly, mit szép nő
[küld szívünknek,
A síron túl is melenget
[bennünket.
Ica, ne sajnálja e mosolyt tőle,
Lacitól, ki egy életre kér
[belőle!

A kötetet Magyar Lászlóné évtizedekkel ezelőtt kölcsönadta egy barátnőjének. Már lemondott róla, amikor a közelmúltban rendcsinálás közben előkerült. Most a Somogyi-könyvtárra hagyományozta. Ezért nincs benne ez a verses dedikáció a Juhász Gyula Összes Művei kritikai kiadásában sem, pedig ott a helye, a személyes jellegű apróságok, rögtönzések hasonló versei között. Az ajánlás első négy sora alkalmi vonatkozásától függetlenítve, önmagában is megállná helyét, mint a költő ekkoriban írt négysoros *japános* verseinek egyike.

Magyar Lászlónénak nem ez az egyetlen verse, melyet Juhász Gyulától kapott. Az előzmények magyarázzák, miért lehetett hatásos a baráti támogatás Magyar László számára. A régi barátság sokat nyomhatott a latba, amikor Juhász Gyula Várhelyi Ilonát szeretettel ösztönözte, hogy igent mondjon Magyar Lászlónak. A barátság Sípos Ivánnal és a hajdani Sípos Ivánnéval. Sípos Iván 1917-ben többször meglátogatta a budapesti Moravcsik-klinikán a mély elborultságából, melankóliájából gyógyulást kereső Juhász Gyulát, felesége pedig egy-egy derűt sugárzó levéllel igyekezett a költő fölépülését elősegíteni. Pestről hazakerülve Juhász Gyula 1918 tavaszától kezdett ismét dolgozni a Szeged és Vidéke szerkesztőségében, s ettől kezdve gyakran megfordult újházas kollégájának Munkácsi u. 10. szám alatti lakásában.

A lakás gyönyörű rózsakertre nyílt. Egyszer a költő megkívánt egy szép fehér rózsát. Az ifjú asszony tréfásan azt mondta: csak akkor adja oda neki, ha a gomblyukába tűzi, és így sétál vele végig a korzón. A félszeg költő zavarba jött, és módosító indítványt terjesztett elő; ez is stílusos volt, költőhöz illő: a rózsát a szíve fölött, de a kabátja alatt viszi haza, ám inkább verssel fizet, semmint a korzón végigsétáljon... Így született, és jelent meg a Délmagyarország 1918. június 16-i számában az *Egy virágért* című verse *Sípos Ivánnénak* szóló ajánlással:

Mit adjak egy virágért, mint
[virágot?
Egy verset, mely a szívemből
[terem,
A szívemből, mely
[könnyeimmel ázott,
Mint a mező ködülte éjeken.
Mint a mező, mely akkor
[terem éppen,
Ha jól fölszántják viharok s
[ekék.
Ó, viharom, én rettenetes évem,
Elég volt nékem, több is, mint
[elég.

Mert rabja voltam gyilkos
[mélabúnak,
És ültem mélyén a fekete
[kútnak,
S hallgattam, amint sorsom
[varja károg.

S valaki egyszer azt üzente:
[higgyek,
Egy fehér rózsát e mély kútba
[hintett.
Mit adjak egy virágért, mint
[virágot?

Az előzőkből már a vers minden utalását értjük: 1917 volt az a *rettenetes év*, amelyben a *depressio periodica*, a *gyilkos mélabú* rabja volt Juhász Gyula, és az ifjú asszony, Sípos Ivánné Várhelyi Ilona volt az *üzenő*. A klinikára küldött levele azonosul a minap kapott fehér rózsával: a levél úgy hullott lelkének sötét, mély kútjába, mint a rózsa, ha beledobják a vízbe; gyűrűzött benne, s fölborzolta: a betegségből folyó katatóniájából, tétlenségéből kizökkentette, figyelmét a világra fordította.

A fehér papírt s a fehér rózsát egyszerre köszönte meg Juhász Gyula e vallomásos verssel.

PÉTER LÁSZLÓ